

KO DRUŠTVA NE VZGAJAJO SAMO SLOVENCEV, AMPAK LJUDI ...

Prepogosto se dogaja, da se zavedam, kako pestro življenje delim s svojimi vrstniki in kako ni časa nikoli dovolj. Poletje je minilo, plaže so se izpraznile, dijaki že grejemo klopi, razna društva in organizacije pa stopajo v nove sezone. Nekatere so sicer dejavne celo leto in torej tudi poleti: dekliška vokalna skupina **Bodeča neža** (na sliki) se je konec avgusta izkazala na državnem in mednarodnem tekmovanju v Arezzu, v Števerjanu so se konec septembra razveselili nagrad, ki jih je dramska družina **F. B. Sedej** prejela na 52. Linhartovem srečanju v Postojni s predstavo Umor v vili Roung (Matička za najboljšo predstavo in Matička za najboljšo režijo), mešani pevski zbor **Lojze Bratuž** iz Gorice se je sredi septembra na 48. Mokranjčevih dnevih na zborovskem tekmovanju izkazal s tretjim mestom; še prej pa festival amaterskih gledališč v Mavhinjah, festival narodnozabavne glasbe v Števerjanu, Draga in Draga mladih, septembra Slofest ... Lahko bi še naštevala, društev je veliko, veliko je prireditev, vsako pa ima za našo skupnost ogromen pomen, vsako ohranja živo našo slovensko besedo in kulturo.

Vsakomur se je gotovo vsaj enkrat že pripetilo, da se je z nekom pogovarjal v slovenščini in ga je nato kdo ogovoril in ga vprašal, ali je tujec, od kod prihaja, v katerem jeziku se sporazumeva. Vsakdo torej tudi ve, kako težko je razložiti, da živimo v Italiji, vendar smo člani slovenske manjšine ali bolje (avtohtone) narodne skupnosti, kot radi poudarjamo, ker zveni ta besedna zveza nekoliko bolj pomembno. In nihče ne more mimo tega, da sogovorniku razloži, da imamo tudi slovenske šole, da svoj jezik in kulturo ohranjamo v mnogih kulturnih društvih, da se uveljavljamo na državni in mednarodni ravni na področju glasbe in športa. Slovenec brez društva ni pravi Slovenec, toda prepričana sem, da se mnogi ne zavedajo resnične vrednosti, ki jo imajo naša društva. Mislim, da je osip mladih, ki se vključujejo v kulturna društva, razumljiv: raje se odločajo za dejavnosti, ki jim prinašajo neposredno osebno za-

doščanje, kot je uspeh v športu ali glasbi. A vendar nas je še veliko takih, ki svoj čas vlagamo v kulturo in delo za narodov blagor. Prvotni cilj tega je obstoj naše skupnosti, ni pa edini: prostovoljno delo, druženje, prožnost, dinamičnost, prilagodljivost, potrpljenje, kreativnost, samozavest in osebna rast, to niso prazne besede ali vzvišeni pogovori, to so vrednote, ki jih mlad človek odnese od delovanja v raznih društvih in s katerimi bogati svojo osebnost. V kratkem se namreč nauči nastopanja pred publiko, zmožnosti pogovora s komerkoli, naj si bo mlada, starejša ali imenitna osebnost, nauči se obvladovati težke situacije, tako na organizacijski kot osebni ravni, dobi primerna sredstva za reševanje življenjskih stisk, poslovnih ali osebnih. Včasih pa je lahko deležen velikih zadoščenj ob uspehih, kot so zgoraj naštetih, turnejah, gostovanjih. Marsikdo trdi, da je prostovoljno kulturno udejstvovanje nesmiselno in zamudno. Res je, včasih, ko prevlada vsakodnevna utrujenost, bi najraje vrgli puško v koruzo, k sreči pa se pravočasno premislimo, kajti bi s tem dejanjem utrpela udarec celotna naša skupnost. Udejstvovanje v društvih nas torej uči tudi vztrajnosti, ker, ko bi bilo drugače, bi se že zdavnaj vdala in bi v tem trenutku ne delila z vami teh besed.

Nina Pahor

23. DRAGA MLADIH 2013

Zanimivo in aktualno dvodnevno dogajanje Vprašanje: kdo in za koga?

Draga mladih je pobuda mladih Slovencev, ki se že več kot dve desetletji ukvarja s povezovanjem dogodkov in ljudi z vseh koncev slovenskega kulturnega bazena, iz matice, zamejstva in zdomstva. Dolga leta je pobuda odgovarjala na pomanjkanje mladinskih prireditvev in povezovala radostne obraze mladine, ki je hlepela po dogajanju, prireditvah, popoldanskih pobudah, kulturnem izpopolnjevanju. Časi so se spremenili, na različnih ravneh, a Draga mladih ostaja in se trudi, da je ne bi pohodili. Kdo? Sami, saj imamo polna usta in trebuh, manjka nam samo – čas.

Društvo Mladi v odkrivanju skupnih poti iz Trsta se je v teku sezone povežalo z ljubljanskim zavodom Socialne akademije in koprsko Rotundo ter pripravilo dvodnevno dogajanje, ki je steklo v Ljubljani in na

Opčinah 30. in 31. avgusta 2013. S temo "Novi mediji in socialna omrežja – med pastmi in priložnostmi!" se je forum uspešno pričel v prestolnici, kjer so svoja gledišča iz strokovnega in vsakdanjega življenja podali mag. Klemen Žumer, dr. Žiga Turk, dr. Beno Arnejčič, Aleš Čerin. Žumer je izhajal iz prakse Evropskega parlamenta, kjer dela v kabinetu predsednika skupine Evropske ljudske stranke – Krščanskih demokratov (ELS/EPP) in oddelku za komuniciranje. Bivši minister Janševe vlade Turk se redno in direktno, kar je za politike redkost, oglašja preko bloga Čas-opis, profesor psihologije in antropologije na koprski univerzi Arnejčič je poudaril osebne stike, ki ostajajo osnova digitalne komunikacije, Aleš Čerin pa je predstavil svojo izkušnjo s portalom Časnik.si in pobudo TedX.

PROTAGONISTI DEBATE DRAGE MLADIH

Velik potencial virtualnega sveta – a pozor na realne posledice!

Novi mediji in socialna omrežja: med priložnostmi in pastmi

Na letošnji Dragi mladih je v parku Finžgarjevega doma v soboto, 31. avgusta, tekla beseda o novih medijih in socialnih omrežjih. Na okrogli mizi so spregovorili sociolog in strokovnjak za digitalne tehnologije mag. Bojan Amon, urednik spletnega portala Slomedia Darko Bradassi, mladi podjetnik Uroš Grilanc in prevajalka ter univerzitetna docentka jezikov Sara Terpin, katerim smo v zvezi z omenjeno tematiko postavili dve vprašanji, da bi tudi sami razumeli, ali novi mediji in socialna omrežja ponujajo svojim uporabnikom več prednosti ali nevšečnosti. Poglejmo odgovore teh, ki se jih za svoj poklic ali za promocijo lastnih zanimanj dnevno poslužujejo.

➔ **Je digitalni svet realen ali virtualen?**

● **Bojan Amon:** Digitalni svet je na neki način podaljšek, preslika-va fizičnega sveta, zato je še kako realen. Medtem ko se včasih zdi, da kar počnemo v okviru digitalnih omrežij in naprav, ostaja tam in da se na spletu lahko preprosto skrijemo za masko anonimnosti, imajo lahko dejanja v digitalnem okolju tudi zelo realne posledice – tako pozitivne kot negativne.

● **Sara Terpin:** Digitalni svet je realen, če ga mi povežemo z realnostjo. Zame osebno ima neko veljavo oziroma vrednost samo v tem primeru. Stran na Facebooku ali spletna stran, ki bi bili sami sebi namen, mi ne pomenita ničesar. Zame sta le odskočna deska za vezanje stikov in posredovanje znanja, zanimanj, strasti. Odzivi bralcev, komentarji, vprašanja dajejo življenje spletni strani in jo vežejo na realnost, človečnost.

● **Uroš Grilanc:** Digitalni svet je delno prenos realnega sveta, delno virtualizacija naših odnosov, dejanj in reči. Manipulacija digitalnega sveta je veliko lažja, zato lahko postane virtualni svet kraj ambicij in sanj, katere je v realnem svetu veliko težje izvesti kot v prenesenem virtualnem okolju.

● **Darko Bradassi:** Menim, da je digitalni svet deloma realen in deloma virtualen. V glavnem so virtualna socialna omrežja, kjer se

Tudi v soboto zjutraj je bilo kar pestro, tokrat na Opčinah. V sklopu študijskih dnevov Draga je debata stekla z uvodnim strokovnim predavanjem mag. Bojana Amona, ki se preživlja z digitalnimi tehnologijami predvsem televizijske narave. V drugem delu je meteorolog Darko Bradassi predstavil uspehe in težave spletnega dnevnika Slomedia.it, s katerim je odprl internetni medijski prostor med Slovenci v Italiji, nazadnje pa sta uspešno izkoriščeno priložnost digitalnih medijev izrazila mladi uspešni podjetnik Uroš Grilanc s podjetjem DotCom in univerzitetna profesorica ter prevajalka Sara Terpin, ki je pobudnica spletne strani Slovely.eu za promocijo Slovenije med Italijani.

Dvajseterica mladih iz Slovenije, ki so se odzvali na razpis in z avtobusom obiskali Opčine, je lahko po kosilu spremljala vodeni ogled Trsta, za katerega je odlično poskrbel vodič profesor Tomaž Susič. Pred tem smo se ustavili še na Repentabru in z zadovoljstvom odgovarjali na vprašanja o življenju Slovencev na tem koncu.

Zanimivost vsebin in zadovoljstvo nad predavatelji nas ni odvrnilo od občutka, da se mladi Tržačani in Goričani s težavo odzivamo na pobude, kakršna

je Draga mladih. Kljub temu, da tudi Mosp s svojimi krožki združuje veliko mladih, se ti ne vključujejo v organizacijo priložnostnih izobraževalno-družabnih pobud, kot so predavanja, okrogle mize, debate. Bojimo se, da se bo razdalja med mladimi in "odraslimi" na tem področju še povečevala, česar si ne želimo: mladi organizatorji bi radi sodelovali, nenazadnje tudi z Drago "starejših", ki nas kliče k prevzemu odgovornosti.

Jernej Šček

zlasti mladi uporabniki velikokrat srečujejo, ne da bi ob tem imeli tudi realne stike. Opaža se porast virtualne komunikacije, prava neposredna komunikacija pa jim včasih povzroča težave. Digitalni svet je mnogokrat bolj realen pri posredovanju novic in objavljanju komentarjev uporabnikov. Kvalitetni mediji so realni, pri nekaterih drugih pa prevladuje virtualnost.

➤ **Kako lahko postanemo vidni na socialnih omrežjih, ne da bi pretiravali?**

● **Bojan Amon:** Obstajajo različni tipi socialnih omrežij. Skupno vsem je, da delujejo na osnovi mrežne strukture, kar pomeni, da imajo potencial za hitro rast in zelo povezano delovanje članov tega

omrežja. Pri nastopu na socialnih omrežjih so pomembni posameznikovi razlogi – je zgolj osamljen, išče prepotreben poslovni kontakt ali želi izraziti svojo ustvarjalnost. Prav tako je pomembno, da se uporabnik zaveda funkcionalnosti omrežja ter kako poteka izmenjava, objava in delitev informacij. Ob opisanih predpogojih je vse odvisno od uporabnika samega, koliko nadzora ima sam nad seboj, kako pestro je njegovo družabno življenje etc.

● **Sara Terpin:** Stran na Facebooku, posvečena portalu www.slovely.eu (na njem Sara in njeni sodelavci italijanskim uporabnikom predstavljajo slovenski jezik in kulturo, op. ur.) je nastala nekaj mesecev po spletni strani, in sicer zato, da bi se tesneje povezali s prijatelji in drugimi, ki jih zanimajo vsebine, objavljene na našem portalu. Cilj ni bil večja vidljivost, vendar je do te posredno tudi prišlo.

● **Uroš Grilanc:** Enostavno tako kot v realnih odnosih: z odgovornim obnašanjem in s trezno objavo vsebin.

● **Darko Bradassi:** Včasih gre le za naključje: prava fotografija, video, link ali kaj drugega v pravem trenutku in v pravih okoliščinah. Neko sporočilo nima enakega učinka, če je objavljeno denimo, zjutraj, popoldne ali zvečer, ob koncu tedna ali za praznik. Je pa tudi res, da socialna omrežja navadno – vendar to ni venomer pravilo – nagrajujejo kvaliteto. Če nekdo objavlja le kvalitetne vsebine, ima dobre možnosti, če bo zadostno vztrajen, da bo postal viden.

Metka Šinigoj

Sara Terpin, Bojan Amon, Jernej Šček, Darko Bradassi in Uroš Grilanc

Prijatelji si med seboj delijo najlepše trenutke, mnenja in nasvete. Med prijatelji ni skrivnosti. Matthieu Delaporte pa v delu »Le pre'nom«, ki ga je Helena Pertot priredila in režirala za odraslo gledališko skupino MOSP-a, skuša prijateljstvo prikazati nekoliko drugače, s kančkom cinizma, prepira ter nezaupanja do oseb, ki si jih do tistega trenutka imel za iskrene in najdražje. Gledališka enodejanka »11 A.M. Brunch pri nas«, ki jo je med letošnjim poletjem na raznih prireditvah predstavila omenjena gledališka skupina v zasedbi Julije Berdon, Maruške Guštin, Valentine

Oblak, Helene Pertot same in Patrizije Jurinčič (ki je predstavi le posodila svoj glas), prikaže druženje štirih prijateljic, Kornelije, Klavdije, Virginije in Magdalene.

Napeto izmenjavanje misli se začne takrat, ko se pogovarjajo o tem, kako naj bi Kornelija – v

11 AM BRUNCH PRI NAS

Odrasla gledališka skupina MOSP

ZABAVEN, A TUDI DRAMATIČEN PRIKAZ
RAZLIČNIH NIANIS PRIJATELJSTVA

Protagonistke "Bruncha" – pred in za kulisami!

*Helena Pertot, Maruška Guštin, Valentina Oblak, Julija Berdon
in Patrizia Jurinčič se predstavljajo*

»Gledališče nas je enostavno ... posrkalo vase!«

In tako se je rodil! Ne Adolphe in niti ne deklica, kot v igri »Brunch pri nas«, pač pa Rafael! Čisto zares, ne samo za potrebe fikcije in reflektorjev! Ena izmed protagonistk komedije je namreč ne samo na odru, pač pa tudi v resnici pričakovala dojenčka. In od takrat, ko je »Brunch« doživel premiero, 23. junija v Finžgarjevem domu na Opčinah, preko ponovitev na festivalu amaterskih gledališč v Mavhinjah, v Briščikih in Boljuncu, je trebušček Julije Berdon pridno rasel, kot se je tudi večal uspeh predstave.

Helena Pertot, Maruška Guštin, Valentina Oblak, Julija Berdon in Patrizia Jurinčič so bile v predstavi »Brunch pri nas« protagonistke v pravem pomenu besede, bile so vsestransko angažirane – ne samo na odru, ampak tudi za njim. Delo je prilagodila in režirala Helena Pertot, a, kot so dekleta sama povedala, je šlo v resnici pri celotni pripravi za skupinsko delo. Sploh se dekleta – bivše »Male dame« iz predstave, ki jo je gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba pred leti postavila na oder – že od otroških let ukvarjajo z gledališčem. Vse so začele ali rasle v vrstah gledaliških skupin, ki jih vodi Lučka Peterlin (Slovenski oder, Mala šola Matejke Peterlin, gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba), nato so šle (vse, razen Valentine) skozi Studio Art, nekatere nadaljevale na visoki ravni kot članice Radijskega odra (Helena, Julija in Maruška) in celo na AGRFT (Patrizia). Sedaj tudi same vodijo razne gledališke skupine (Helena, Patrizia in Maruška) ali skrbijo za koreografijo (Valentina) – predvsem v Slovenskem kulturnem klubu in pri MOSP-u, pa tudi za šole (Patrizia in Julija) – sodelujejo kot mentorice pri vsakoletnih gledaliških tečajih za najmlajše, same prirejajo in celo pišejo odrske tekste (Helena, Patrizia in Julija). Da bi jih torej od bližje spoznali, smo jim postavili nekaj kratkih vprašanj.

➔ Katera je bila tvoja prva večja vloga?

* **Patrizia:** Jo March v predstavi »Male dame« gledališke skupine Slovenskega kulturnega kluba. Dejansko prva.

* **Helena:** Mislim, da sem prvič imela večjo vlogo na srednji šoli. V božični predstavi sem bila glavna junakinja Breda.

* **Maruška:** Mislim, da je bila prva večja vloga, ki

sem jo odigrala, vloga mame v »Malih damah«.

* **Valentina:** Elizabeth v »Malih damah«.

* **Julija:** Moram se vrniti med osnovnošolske klopi, saj sem takrat prvič začutila ljubezen do gledališča. Stana Milič mi je v tretjem razredu zaupala vlogo hudobne čarovnice Mušnice; prvič sem začutila klic odrskih desk in takoj sklenila, da bo ta umetnost imela pomembno vlogo v mojem življenju.

vlogi Julije Berdon – poimenovala svojega sinčka, ko se bo rodil. Virginijo, katere vlogo igra Valentina Oblak, hudo zmoti dejstvo, da bi Kornelijevega otroka lahko imenovali Adolphe, kajti po njenem mnenju bi ime premočno spominjalo na nemškega diktatorja Adolfa Hitlerja, ki je poslal v smrt tisoče in tisoče nedolžnih ljudi.

Za Virginijo je to največja sramota. Izbiro pa zagovarja Kornelijina sestra Klavdija, v interpretaciji Maruške Guštin. Prijateljstvo med Kornelijo (Julijo Berdon), Magdaleno (Heleno Pertot), Klavdijo (Maruško Guštin) in Virginijo (Valentina Oblak) doživi trenutek krize, ko pride na višku napetega dogajanja na dan še neslutena Magdalenina skrivnost, zaradi katere se prepir med

prijateljicami razbohota v pravi vihar, gledalcem pa zastane dih. Kornelija je v tistem trenutku zelo užaljena in ranjena, kajti z Magdaleno sta se poznali od majhnega in si bili kot sestri. Na koncu predstave pa se začetno prepričanje, da Kornelija pričakuje fantka, pokaže za zmotno – skupaj z vsemi prepiri, kajti rodi se deklica.

Predstava »11 A.M. Brunch pri nas« na popoln način prikaže različne nianse prijateljstva. Ne samo njegovo pozitivno, brezskrbno in razigrano plat, ampak tudi krize, ki lahko nastanejo znotraj tega. Režiserka in igralka pa so poskrbele, da je bil ta prikaz kar se da prepričljiv.

Nika Čok

(Foto: Mitja Oblak)

➔ Kdaj si vzljubila gledališče in zakaj?

* **Patrizia:** Kdaj? Na začetku višje srednje šole, ko sem začela obiskovati gledališko skupino Slovenskega kulturnega kluba pod mentorstvom Lučke Susič. Zakaj? Po skoraj desetih letih ne vem še, zakaj, vem pa, da me je preprosto posrkalo.

* **Helena:** Enkrat, ko sem stopila na odrske deske, nisem več hotela dol. Zakaj? Ker se edino tam počutim res Helena.

* **Maruška:** Na oder sem stopila že zelo majhna, ko sem pristopila k dramski skupini domačega društva Kraški dom, ki jo je vodila Stana Milič. Od takrat nisem več odnehala. Zakaj, ne vem, enostavno me stalno nekaj močno vleče na odrske deske.

* **Valentina:** Gledališče sem vzljubila v vrtcu, ko sem znala na

pamet celo zaključno prireditev in sem jo vsak dan doma deklamirala naveličanim staršem.

* **Julija:** Glej gor.

➔ Najljubša vloga, ki si jo odigrala?

* **Patrizia:** Poleg Jo March, vloga Natalije Ivanovne v »Treh Sestrach« iz produkcije drugega letnika na AGRFT.

* **Helena:** Gotovo mi je ostala najbolj pri srcu Augustine iz »Krvave uganke za osem žensk« (Gledališka skupina Slovenskega kulturnega kluba). Čeprav je bila tudi Mary Poppins (Slovenski oder) fantastična, prav zato ker ni bila zelo primerna zame (po navadi mi namreč bolje uspe, ko moram odigrati hudobne like).

* **Maruška:** Najljubša vloga, ki sem jo odigrala, je prav Kornelija v »Brunchu«. Priznati pa moram,

da mi je bila zelo všeč tudi vloga Gaby v »Krvavi uganke za osem žensk«.

* **Valentina:** Nimam najljubše odigrane vloge, imam pa najljubši prizor iz predstave »Male dame«, ko sem se v vlogi Elizabeth poslovlila od svoje sestre Jo, ki jo je igrala Patrizia.

* **Julija:** Najbolj sem se zabavala ob igranju otroške predstave Medvedek Pooh (Slovenski oder), v kateri sem nastopila kot Pujsek.

➔ Ti je bolj všeč ustvarjati pred ali za kulisami (predvsem kot režiserka, dramaturginja, kooreografinja, mentorica)?

* **Patrizia:** Najraje igram! Brez pisanja, prirejanja besedil in režiranja pa tudi ne morem.

* **Helena:** Najbolj mi je nedvomno všeč igrati. Mislim pa, da sem bolj talentirana za pisanje in režijo.

* **Maruška:** Najraje igram, a tudi vloga režiserke mi je zelo všeč, ker mi prinaša vedno nove enkratne izkušnje in občutke ter me tako tudi bogati.

* **Valentina:** Mislim, da še najbolj uživam ob gledanju gledaliških predstav, z igranjem se ukvarjam zgolj za zabavo, še nikoli pa nisem režirala ali napisala besedila za predstavo.

* **Julija:** Vseč mi je vse, kar spada k gledališču. Uživam v igranju in všeč mi je pisanje otroških besedil. Čudovito je, ko opazim v očeh kakega mladega nastopajočega prav tisto iskrico, ki je blestela v mojih, ko sem prvič stopala po odru.

➔ **V čem ti je lik, ki si ga odigrala v »Brunchu« podoben, v čem pa ne?**

* **Patrizia:** V »Brunchu« sem posodila glas napovedovalki, ki je predstavila nastopajoče like. Napovedovalka je zunanje oko predstave, kot sem bila zaradi prenatrpanega urnika tudi sama.

* **Helena:** Magdalena, moj lik v »Brunchu«, mi ni prav nič podobna. Izbrala pa sem jo prav zaradi tega. Včasih se je treba preizkusiti tudi v čem novem, ne?

* **Maruška:** Klavdija mi sploh ni podobna, ta lik je v pravem nasprotju z mano. Mislim, da je prav to razlog, da mi je bila ta vloga tako všeč.

* **Valentina:** Tokrat smo se pomerile v vlogah, ki so zelo različne od tistih, ki jih igramo po navadi. Do zdaj sem večinoma igrala mirne like, ki niso imeli močnega značaja, tokrat pa sem odigrala vlogo ženske, ki se zelo hitro razjezi in ljudem očita vsako napako, v čemer se sploh ne prepoznam. Je pa res, da vedno do konca zagovarjam svoje stališče, ko sem v nekaj prepričana, čeprav se redkokdaj zares razjezim.

* **Julija:** Kornelija je zelo samozavestna in pogumna bodoča mamica, ki ne potrebuje nobene pomoči in popolnoma zaupa sama vase. Blizu mi je, ker z veliko močjo brani ljudi, ki jih ima rada ... Različni pa sva si v tem, da sem jaz manj vzklipljiva.

➔ **Kaka anekdota ali komentar iz predstave?**

* **Patrizia:** Vedno se sprašujem, kako izgleda Alen, prodajalec krofov.

* **Helena:** Anekdot je precej, a bi me ostale za ušesa, če bi jih razkrila ... Pri zadnji ponovitvi pa

je bilo zanimivo to, da je bila Julija že precej blizu zapadlosti roka in da smo se kar zbale, da bi lahko rodila med predstavo ...

* **Maruška:** Hmmm, lahko bi se marsikaj povedalo ... Še danes se spominjam nastopa na mavhinskem festivalu. Predstava se je začela pozneje, kot je bilo predvideno, ko pa smo končno na tem, da začnemo, glasba in posnetek s Patrizijinim glasom ne štartata. Za kulisami je nastala prava panika, kaj storiti. K sreči pa se je potem vse dobro razpletlo.

* **Valentina:** Na premiero sem se pripeljala direktno iz Budimpešte, kjer sem imela študijske obveznosti, in sem po dvojni kavi odigrala vlogo boljše kot na vseh kasnejših ponovitvah.

* **Julija:** Zelo zabavna so bila naša prva srečanja, ko smo pri Heleni doma vadile in tudi same prirejale prave brunche.

➔ **V igri se vse zaplete ob izbiranju imena otroka, ki ga pričakuje ena od protagonistk. Kako boš v resnici poimenovala svojega otroka (če ga boš imela)?**

* **Patrizia:** Moj fant mi je prepovedal razmišljati o odgovoru.

* **Helena:** Priznam, da nisem še razmišljala o tem ... gotovo pa ne Adolphe!!!

* **Maruška:** V resnici nisem še razmišljala o imenu za otroka, vsekakor pa ga ne bi razkrila.

* **Valentina:** Nisem še razmišljala o tem, pa tudi če bi, ne bi povedala, da se ne bi porodila kakšna podobna afera kot v igri.

No, če si zaradi zadržanja deklet nismo mogli potešiti radovednosti ob zadnjem vprašanju, se lahko potolažimo in razveselimo ob novici, da se Julijin deček – kot že rečeno – imenuje Rafael! Sama je na zadnje vprašanje hudomušno pripomnila: »Kar veliko je bilo prijateljev, ki so bili kar malo razočarani, ker fantka nisem zares imelovala Adolphe.« Juliji, ki je odgovarjala na naša vprašanja, kljub temu da je postala ravno v njegovem nastajanju polno zaposlena mamica, seveda na tem mestu iz vsega srca čestitamo! Vsem dekletom pa voščimo še obilico uspehov in zadoščenj ob gledališkem ustvarjanju.

Maruška, Julija, Helena in Valentina

EuroBasket 2013 v očeh mladih zamejk

Pogovor s prostovoljko
Staško Cvelbar

Letošnji september je bil v znamenju košarke, saj je v Sloveniji potekal EuroBasket 2013. Čeprav še zdaleč nisem velika športna poznavalka, in niti posebna ljubiteljica košarke, sem se tokrat z družino z veseljem odpravila v Ljubljano, kjer je potekal drugi del prvenstva, in si tudi ogledala tekmo Slovenije proti Grčiji. Ogled tekme je bil res posebno doživetje, a že samo vzdušje v mestu je bilo po mojem mnenju res čudovito. Na Kongresni trg so postavili ogromen ekran, na katerem si lahko ogledal vse tekme prvenstva: med tekmami Slovenije je bil ves trg poln navdušenih domačih navijačev. Po Ljubljani pa si lahko tudi srečal Lipka, uradno maskoto prvenstva, s katerim so se mimoidoči fotografirali.

Predzadnji dan prvenstva sem z družino tudi prisostvovala sprejemu, ki so ga pripravili celotni reprezentanci na Kongresnem trgu. Na trgu se je zbralo več tisoč Slovencev, kar se mi je zdelo neverjetno. Spomnim se besed enega od igralcev, Boštjana Nachbarja, ki je rekel, da so združili Slovenijo, in zdi se mi, da je imel prav, saj se na tistem trgu niso zbrali le Ljubljančani, ampak tudi Gorenjci, Štajerci in ljudje z vseh ostalih koncev Slovenije, pa tudi iz zamejstva, med katerimi sem bila jaz. Tudi s sošolci in prijateljicami sem se veliko pogovarjala o EuroBasketu – nekatere sem celo srečala v Stožicah. Izvedela sem, da je marsikdo, tako kot jaz, zavzeto sledil prvenstvu in navijal za Slovenijo. Nekatere prijateljice so mi dovolile, da nji-

hove vtise z EuroBasketom napišem v ta članek.

Helena je rekla, da se ji je zdelo prvenstvo dobra reklama za tako majhno državo, kakršna je Slovenija, saj je bil to velik dogodek in dobro organiziran. Nekaj posebnega se ji je zdelo predvsem dejstvo, da je lahko živo gledala ekipe, ki jih ima po navadi možnost spremljati le preko televizijskih ekranov. Tekme Slovenije je sicer spremljala le po televiziji, saj ji na žalost ni uspelo dobiti vstopnic za stadion, si je pa v Kopru ogledala tekmi Italije proti Švedski in proti Španiji. Večjo srečo je imela **Linda**, ki ji je uspelo v ljubljanskih Stožicah videti tako tekmo Slovenije kot tudi Italije. Povedala mi je, da se ji je zdelo vzdušje med tekmo Slovencev neprimer- no lepše kot med tekmo Italijanov. **Neža** in **Vida** sta od doma zvesto sledili vsem tekmam slovenske re-

prezentance in se ob vsaki zmagi zelo razveselili, predvsem ko so se Slovenci posebno izkazali na tekmah proti Španiji in Italiji. Bili sta zelo razočarani, ker jima ni uspelo dobiti vstopnic za ogled tekme v živo, vendar sta na dan finalnih tekem obiskali Ljubljano, kjer se jima je vzdušje zdelo res praznično. O EuroBasketu sem povprašala še **Tino**, ki ji je uspelo, da si je ogledala tudi finale, kar se ji je zdelo res posebno doživetje. Rekla je, da se je med finalno tekmo

Zgoraj: Urška, Boštjan in Mojca z Lipkom pred Stožicami

med Litvijo in Francijo s tribun vseeno slišalo slovenske navijače.

Zamejci pa letošnjemu EuroBasketu nismo prisostvovali le kot gledalci. Nekaj vprašanj sem postavila **Staški Cvelbar**, ki je bila sprejeta za prostovoljko v Kopru in nato še v drugem delu prvenstva v Ljubljani. Staška mi je povedala, da si je že nekaj časa želela sodelovati na takem dogodku, kakršna so svetovna oziroma evropska prvenstva ali olimpijske igre, vendar je, ko se je leta 2008

(dalje na 8. strani)

← (dalje s prejšnje strani)

prijavila kot prostovoljka na svetovno nogometno prvenstvo v Avstriji in Švici, niso sprejeli. Tokrat se je spet odločila, da poskusi, in kmalu je dobila dopis, da so jo sprejeli.

Staška je delala v skupini prostovoljcev, ki je bila odgovorna za tekmovalni del. Morali so urejati garderobe za sodnike in igralce: jih pripraviti pred treningi, ki so se odvijali v dopoldanskem času, pospraviti za igralci in spet pripraviti za tekme, ki so bile popoldne, ter spet pospravili za njimi. V garderobah so morali pripraviti zadostno količino vode in brisač, saj ima FIBA glede tega zelo stroga pravila. Na igrišču je bilo treba pripraviti stole za ekipe, počistiti vse smeti in paziti na žoge. Povedala je, da je bilo delo precej naporno, vendar so na srečo delali v dveh izmenah.

Ko sem jo vprašala, če je mogoče spoznala koga od igralcev, mi je povedala, da je, glede na delo, ki ga je opravljala, seveda vse igralce in trenerje videla *od blizu*, vendar me je opomnila, da so to pač profesionalci, ki so tam delali, in torej nikakor ni smela z njimi kramljati ali jih kako drugače motiti. Je pa izmenjala nekaj besed z Italijani, slovenska reprezentanca pa je prišla tudi izrecno pozdravit ekipo prostovoljcev, se jim zahvalit in jim delit avtograme.

Staška mi je na koncu povedala, da je bilo delo na Eurobasketu naporno, a vsekakor fantastična izkušnja, saj spoznaš veliko ljudi ter v prvi vrsti vidiš, kako se tako velik športni dogodek pripravlja in odvija. Čutiš se del tega, in če veš, da je uspelo, si ponosen, da si nekaj prispeval tudi ti; če je šlo kaj narobe, ti je žal, da nisi sam utegnil kaj več pomagati. Vidiš ekipe, kako se pripravljajo na tekme, kako se igralci obnašajo med sabo, z drugimi, kako trenerji v resnici odreagirajo na zmago ali poraz, skratka vidiš vse tisto, kar pred televizijskimi ekrani zmanjka. Rekla je, da ji je bila izkušnja res všeč, saj že razmišlja, da bi se naslednje leto prijavila na svetovno prvenstvo v Španiji ali na odbojgarsko v Italiji. In če povem po pravici, je sedaj tudi mene zamikalo, da bi čez kakšno leto, ko bom starejša, šla delat na kakšno prvenstvo.

Mojca Petaros

Staška in košarkar španske reprezentance Ricky Rubio

Ljubiteljsko gledališče UMOR V VILI ROUNG

DRAMSKA DRUŽINA SKPD F. B. SEDEJ
NAJBOLJŠA V SLOVENIJI

Javni sklad RS za kulturne dejavnosti je letos že 52. leto priredil Linhartovo srečanje – Festival gledaliških skupin Slovenije, z namenom, da nagradi in spodbudi ljubiteljske gledališke produkcije. Festival na vsedrjavni ravni, na katerem se je za nagrade potegovalo sedem najboljših slovenskih ljubiteljskih gledaliških skupin (po predhodnem ogledu številnih predstav in izboru najboljših izmed teh), je potekal v Postojni, od 26. do 28. septembra. V izbor finalistov se je prebila tudi Dramska družina SKPD Francišek Borgia Sedej, ki je v letošnji sezoni predstavila produkcijo *Umor v vili Roung* Achilleja Campanileja (v prevodu Marinke Počkaj) v režiji Franka Žerjala in z asistentko režije Jasmin Kovic. Gre za napeto kriminalko izpod peresa italijanskega dramaturga prejšnjega stoletja, v kateri se običajna situacija spreobrne v absurd, dogajanje pa je odeto v grotesko in paradoksalnost. Dinamične dialoge pestrijo tudi izpiljena scenografija in glasbeni vložki, povzeti po italijanskih popevkih iz tridesetih let, ki jih igralci pojejo in ki jih spremlja tudi koreografija. Predstava je prepričala strokovno žirijo, ki so jo sestavljali igralka Minu Kjuder, scenografinja Ana Rahela Klopčič in igralec Gorazd Žilavec, tako da so Števerjanci prejeli matička za najboljšo predstavo v celoti, matička za najboljšo režijo pa si je zaslužil režiser Franko Žerjal.

Kdor si je predstavo pri nas že ogledal (med drugim je prejela prvo nagrado na letošnjem zamejskem festivalu amaterskih gledališč v Mavhinjah), skoraj ni mogel pričakovati drugačnega razpleta, saj je bila postavitev res izjemna. Podobno kot smo v tej izdaji naše revije pisali o drugi dramski skupini, bomo o uspehu in delovanju mladih v števerjanski dramski skupini posvetili več pozornosti v eni izmed naslednjih števil Rasti.

Nina Pahor

Draga 2013

SLOVENSKA ŠOLA V ITALIJI

Sara Brezigar, Marijan Kravos in Vlasta Polojaz. (Fotografije v prilogi: Peter Cvelbar, Danijel Devetak in Miloš Pahor)

Novi izzivi za manjšinsko šolo

Marijan Kravos:

Spoštovano občinstvo, spoštovani gostje, spoštovani organizatorji,

nobenega dvoma ni, da je Draga forum, preko katerega že 50 let merimo utrip slovenskega srca in slovenske duše. Ob prebiranju naslovov vsakoletnih predavanj prepoznavamo pomembna vprašanja in glavne premike v slovenski družbi tako v matici, kot v zamejstvu in zdomstvu, ki so pol stoletja vnemali in vznemirjali udeležence tega že tradicionalnega srečanja na Opčinah a tudi širšo slovensko javnost. V tem smislu sem si prebral letošnji bilten in z zanimanjem odkrival vlogo, ki jo je na Dragi imel trinom, ki bo predmet nocojšnje okrogle mize in sicer: **jezik – večkulturnost – šola**.

Tako ali drugače se je z **jezikom** v povezavi z narodnostjo Draga vseskozi ukvarjala. Pojem **večkulturnosti** pa se je pojavil prvič leta 1989, ko je Stane Bah predaval o problemih in rešitvah v multikulturnih družbah. Pravi mejnik za omenjeni temi pa je leto 1996, ko se zvrstijo na govorniškem odru Pavle Merkù s predavanjem o slovenščini kot matici naše narodne identitete in Pavel Fonda ter Mišo Jezernik s prodornima posegoma na temo multikulturnosti s posebnim poudarkom na stanju v slovenski manjšini v Italiji. Leta 2000 se prvič pojavi vprašanje slovenskega **šolstva** v Italiji, leta 2004 Mitja Bregant govori o prihodnosti ob nastajajoči večverski, večnacionalni in civilizacijsko pluralistični družbi, leta 2006 pa Marko Stabej predstavi podrobno analizo o stanju slovenskega jezika v širšem slovenskem prostoru pod vplivom novonastalih političnih in družbenih razmer po osamosvojitvi Slovenije.

Zanimivo je, da se je omenjeni trinom začel pojavljati pogosteje v zadnjih 25-ih letih, torej v času osamosvajanja Slovenije in njenem kasnejšem pridruženju Evropski uniji. To nam daje misliti, da so zgodovinske in politične razmere v Sloveniji in v širšem evropskem prostoru, torej posredno tudi pri nas v zamejstvu, močno vplivale na uveljavitev slovenskega jezika v družbi, na željo po spoznavanju slovenske zemlje in kulture, na odpravo t.i. »zanikanja«, kot mu pravi Pavel Fonda, ali z drugimi besedami nad odpravo strahu pred vsem, kar je slovensko ali (širše) slovansko. Istega mnenja je tudi Marko Stabej, ki je leta 2006 izjavil, da je »država za slovenščino gotovo najboljša stvar, kar se jih je zgodilo v zgodovini slovenščine« (Marko Stabej, Zvezde, vrtnice in trnje, Draga 2006).

Danes, ko se ukvarjamo predvsem s stanjem med Slovenci v Italiji, lahko rečemo, da se ti premiki vedno bolj poznajo tudi na ravni šol s slovenskim učnim jezikom. O tem smo na Dragi spregovorili že leta 2000 in sicer bolj v povezavi z naraščanjem učencev iz mešanih in italijanskih zakonov. Takrat smo se spraševali ali je slovenska šola v Italiji še vedno potrebna in zaključili s pritrdilnim odgovorom. Ta porast naj bi pozitivno vplival na sožitje med tu živečima narodoma, obenem pa bi od šolskega osebja terjal obilo domišljije, prožnosti in življenjske moči, da bi se v duhu šolske avtonomije lahko na nevsiljiv, čimbolj kakovosten in učinkovit način posredovalo otrokom slovensko kulturo in slovenski duh ter znanje slovenskega jezika (Marijan Kravos, Kakšno šolo želi in potrebuje slovenska manjšina, Draga 2000). Danes nam je dana možnost, da po trinajstih letih **preverimo trenutno stanje in ugotovimo, če je prišlo do zelenih premikov**. Moje razmišljanje pa bo, seveda, izhajalo predvsem iz osebne izkušnje na večstopenjski šoli pri Sv. Jakobu v Trstu, na kateri je to stanje preraslo v ekstremne razsežnosti. Pri tem bi rad poudaril, da je vse, o čemer bom govoril, sad večletnega dela učnega osebja naše šole, sad njihove požrtvovalnosti in vsakodnevnih prizadevanj za reševanje izzivov in težav. Brez njihovega prizadevanja bi verjetno danes o tem ne mogli govoriti in vprašanje je, ali bi še imeli v središču Trsta šolo s slovenskim jezikom. Ne pozabimo na dejstvo, da smo v zadnjih 30-ih letih prav v mestu izgubili že tri osnovne in eno nižjo srednjo šolo. Za vse

to sem svojim sodelavcem iskreno hvaležen in jim moram čestitati za dobro opravljeno delo.

Začnimo z ugotovitvijo, da se je v zadnjih desetih letih razmerje med slovenskimi in neslovenskimi učenci ter učenci iz mešanih zakonov še dodatno spremenilo. Zelo zgovorni so podatki, ki jih je zbrala raziskovalka SLORija Norina Bogatec v okviru projekta Šola 2011. Izmed teh na poseben način izstopa dejstvo, da se je na šolah s slovenskim učnim jezikom v 15-letnem razdobju od leta 1997 do 2011 število učencev slovenskega narodnostnega izvora glede na starše v bistvu razpolovilo (od 61% smo padli na 32%); delež učencev, ki imajo italijanske starše pa je trikrat višji (od 7% je prešel na 24%); delež tujih državljanov pa je od 1% narasel na 7%. Edino število učencev iz mešanih zakonov se ni bistveno spremenilo in niha okrog 30%. Temu gre dodati še dejstvo, da se je v skupnem seštevku od leta 1997 populacija šol s slovenskim učnim jezikom povečala za 30 %. Večji porast so doživele šole v Gorici (66%), manjšega tiste v Trstu (12%). Ta porast, če ga primerjamo s tistim na italijanskih šolah, je vsekakor večji in je odvisen od povečanega zanimanja za slovenske šole s strani italijanskih in drugih neslovenskih družin.

Lahko mirno rečem, da nas je ta povsem nova situacija, ki se počasi širi – vsaj v Trstu je tako – iz mestnega središča proti okoliškim občinam, našla precej nepripravljene. Nepričakovano zanimanje za slovenske šole je postavilo šolnike pred hudo dilemo, če je prav ali ne, da te otroke sprejmemo. Veliko smo se o tem pogovarjali. Še posebno dragoceno je bilo sodelovanje s Suzano Pertot, nato od leta 2004 s Skladom Zora in Libero Polojaz ter s SLORijem. Z njimi smo v tem desetletnem obdobju večkrat analizirali stanje, izvedli nekaj raziskav (izšli sta dve publikaciji v okviru Projekta Mozaik), v okviru projekta Jezik-Lingua smo sodelovali pri oblikovanju smernic za starše, ki se odločajo za slovensko šolo, v šolskem letu, ki se te dni izteka, smo bili aktivno prisotni pri projektu EDUKA. Gotovo pa je, da nismo vedeli, kakšnim težavam gremo naproti. Skušal jih bom sedaj sintetizirati skozi prizmo prej navedenega trinoma jezik-večkulturnost-šola. Ker pa so ti trije pojmi med seboj tesno povezani, se bomo med mojim izvajanje stalno prepletali. Pri tem pa se bom v glavnem osredotočil na prisotnost otrok iz italijanskih družin ali iz mešanih, v katerih je italijanščina dominantni jezik. Dinamike usvajanja jezika in šolskega napredovanja so za tujce, ki prihajajo z Balkana ali drugih slovanskih držav, povsem različne in bi bile vredne ločene obravnave.

Prvič: prvi znak, ki nas je spodbujal k iskanju ustreznih rešitev, je bilo vpisovanje otrok v naše šole, predvsem pa otroške vrtce, za zelo kratko obdobje (eno leto ali še manj). Takrat smo se odločili, tudi po nasvetu

Suzane Pertot in ob branju njene brošure o dvojezičnem otroku, da moramo vse družine, ki se odločajo za slovensko šolo, podrobno **informirati** o značilnostih razvoja otroka v večjezičnem okolju. S tem smo znatno omejili vpise za kratka obdobja in pripomogli k temu, da je postala odločitev za slovensko šolo veliko bolj zavestna, premišljena in za daljša obdobja, ki zaobjemajo vsaj celo stopnjo, v glavnem pa do konca osnovne ali nižje srednje šole. S tem primerom sem želel na poseben način poudariti pomen rednega in natančnega informiranja staršev o tem, čemu gredo naproti. Za to pa je nujno imeti na razpolago ustrezno gradivo. V zadnjem obdobju nam je za to priskočila na pomoč Susanna Pertot, ki je v okviru projekta Jezik-Lingua izdala brošuro Dvojezično otroštvo in posebno zgibanko z napotki za neslovenske družine, ki sta postala koristno gradivo za informiranje.

Drugič: eno od vprašanj, ki smo si jih postavili, je, kdaj naj bi bilo najbolj primerno, da se otrok iz neslovenske družine vpiše v šolo s slovenskim učnim jezikom. Že od vsega začetka smo staršem svetovali, da naj se za to odločijo čim prej. Idealno je, da otrok začne šolanje s tretjim letom v otroškem vrtcu. Ta mu daje možnost, da se do petega leta nauči osnove jezika za vsakodnevno sporazumevanje, kar mu omogoči lažje opismenjevanje in kasnejše razumevanje strokovnega izrazoslovja pri vseh šolskih predmetih. V veliki večini primerov to uspe, obstajajo pa tudi otroci, ki se jezika učijo z veliko težavo kljub prizadevanju učiteljev in večkrat tudi družine. Veliko bolj zahtevna pa je vključitev otrok naravnost v osnovno šolo brez nikakršnega jezikovnega predznanja. Pri teh otrocih se precej upočasnijo ritmi dojemanja predvsem v zadnjem triletju osnovne šole, ko se začenja nekoliko bolj zahtevna obravnava znanstvenih in humanističnih predmetov. Zaradi skromnega besednega zaklada učencev in nezmožnosti staršev, da bi otrokom pomagali, se količina v šoli predelane snovi skrči, kar pa posledično negativno vpliva na družine, ki imajo priložnost primerjati opravljeno delo z enojezičnimi italijanskimi (ali tudi slovenskimi) šolami. To rojeva v njih strah, da so slovenske šole slabe (ali morda samo nekateri naši učitelji) in da ne bodo dovolj pripravljeni na nižjo in kasneje na višjo srednjo šolo. Tako se plemenita želja, da bi se njihov otrok naučil slovensko, premakne v drugi plan in se takrat v njih večkrat oblikuje prepričanje, da je bolje, če preusmerijo otroka na italijansko nižjo srednjo šolo. Ta odločitev jih pomiri, kar bi kazalo, da njihova prva izbira ni bila brezpogojna, temveč je dopuščala še vedno možen povratek nazaj. Ne glede na utemeljevanje učiteljev, da je redukcija količine snovi povsem normalen pojav v razredih, v katerih je dominantni jezik italijanščina, starši ne prepoznajo več dejstva, da se v resnici

njihov otrok pridno uči novega jezika, ki ga bo lahko nekoč uporabljal enakovredno z italijanskim.

Tretjič: število otrok, ki ne poznajo slovenskega jezika, se je tako povečalo, da je slovenščina v nekaterih razredih v bistvu izgubila prednost dominantnega jezika in s tem ni več možnosti, da bi te učence »popotili« v t.i. **jezikovno kopel**, ki je še kako pomembna pri usvajanju novega jezika. Vprašali smo se torej, kako lahko to vrzel zapolnimo. Kako lahko nudimo otrokom take pogoje, da lahko preživijo večji del dneva v slovenskem okolju, saj ti učenci običajno po končanem pouku izgubijo vsak stik s slovenščino (doma, pri športu, glasbi ipd.)? Temu problemu skuša šola odgovoriti tako, da podaljša čas bivanja v šolskem okolju s podaljšanim ali celodnevним poukom. V poletnih mesecih pa organizira jezikovne delavnice. Kljub temu pa se šole zavedajo, da brez zunanje pomoči, brez pomoči naše civilne družbe, bomo težko kos temu izzivu. Potrebna je velika **sinergija vseh obstoječih ustanov** in struktur, v katerih lahko naši učenci govorijo slovensko tudi izven šolskega urnika. Z drugimi besedami se v šoli zavedamo, da moramo naše učence usmerjati v razne zunanjske dejavnosti v popoldanskih urah v slovenskih društvih. Zavedamo se, da z dotokom teh otrok so tudi slovenska društva postavljena v isto situacijo kot šole, zato bi bilo nujno, da se tudi v le-teh polaga važnost na rabo slovenščine, na to da vzgojitelji, učitelji ali trenerji obvladajo slovenski jezik in ga redno uporabljajo v vseh možnih situacijah, kar se trenutno ne dogaja vedno. Tako obliko sodelovanja s šolo je letos poleti skušala navezati Zveza slovenskih športnih društev v Italiji. Upajmo, da bo obrodilo dobre sadove.

Pomanjkanje t.i. jezikovne kopeli pa od šol zahteva nove metodološke pristope, ki se vedno bolj približujejo načinom poučevanja slovenščine kot tujega jezika. Učitelji so z izobraževanjem in iskanjem ustreznih metodoloških pristopov skušali najti novo ravnovesje. Žal pa moram s tem v zvezi ugotoviti, da se stanje v zadnjem desetletju ni bistveno spremenilo. Učitelji morajo še vedno v glavnem sami iskati didaktične pripomočke, saj se pogosto dogaja, da obstoječi učbeniki ne ustrezajo realnim potrebam te spremenjene populacije. Pri tem jim delno priskoči na pomoč splet. Za učenje slovenščine (a tudi drugih predmetov) lahko najdemo nekaj spletnih mest z ustreznimi jezikovnimi in drugimi vajami (npr. Interaktivne vaje, Devetka.net, Župca, Slovenščina na daljavo, Bistre glave ipd.).

Četrtič: kot sem že prej omenil, imajo nekateri učenci resne težave pri učenju jezika. Zgodilo se je že nekajkrat, da so otroci sami izjavili, kako težko razumejo učitelja. V teh pogojih je učenje močno ovirano in napredovanje razreda upočasnjeno. Močna je sku-

šnjava, da se prilagodi delo najslabšim učencem in dijakom, kar običajno pripelje do znižanja zahtev pri boljših in povprečnih učencih, to pa posledično vpliva na upadanje motivacije za delo, na povečanje nemira v razredu in disciplinskih težav. Za izhod iz te situacije, so nekateri učitelji/profesorji predlagali in to tudi redno izvajajo, da se način dela zasuka za 180 stopinj in da se delo kolikor se da individualizira in naravna po sposobnostih boljših učencev, ne da bi s tem zanemarili šibkejše učence. V zadnjih časih pa razmišljamo, da bi (predvsem na osnovni šoli) pri učenju jezika izvajali nekakšen nivojski pouk z združevanjem otrok v skupine glede na jezikovno znanje in ne na razred. Pa še nekaj imamo v mislih: zdi se nam, da bi lahko bilo koristno, ko bi s pomočjo zunanjih strokovnjakov oblikovali nekakšne jezikovne standarde, ki naj bi jih učenci dosegli ob koncu otroškega vrtca in posameznih razredov v osnovni in na nižji srednji šoli. S pomočjo le-teh bi lahko z večjo gotovostjo prikazali staršem otrokovo rast ali pa tudi težave, ki mu zavirajo napredovanje. Prepričan sem, da tem otrokom na naših šolah ni lahko. Večkrat sem se vprašal, kako se počutijo? O tem nelagodju govorita tudi Veroniaka Lokar in Susanna Pertot v prispevku Za dobro počutje naših malčkov (Projekt Mozaik 2011). Zelo lep odgovor na to vprašanje mi je dala branje črtice Borisa Pahorja Brodolom, v kateri opisuje svoje prve občutke pri obiskovanju italijanske šole po ukinitvi slovenskih. In pravi, da »ob odpravi slovenskega jezika nisem bil zmožen, da bi se prelevil v italijanskega učenca in dijaka«. Nekaj podobnega bi verjetno lahko rekli italijanski otroci, ko stopijo v slovensko šolo, ko se jim morda kdo posmehuje zaradi »klavnih stavkov« na glas prebranega prostega spisa, zaradi nižje ocene, ker mu med spraševanjem ali pisnim preverjanjem ne pride na misel slovenska beseda, ker mu doma nihče ne zna pomagati itd. Pahor takole nadaljuje: »Kako se prilagoditi zasramovanju, ponižanju je zato pravzaprav retorično vprašanje, vendar v času črne diktature pri nas ni bil mogoč na šolskem področju nikakršen ukrep, to se pravi, da je šlo pri meni za top odklon. In seveda napoved slabih ocen. Zame in za očeta.« Seveda, črne diktature ni več in mi lahko ukrepamo, kljub temu pa so občutki lahko zelo podobni. Zanimivo je, da so se nekateri naši učenci in dijaki sami odločili in prosili starše, naj jih vpišejo ali prepíšejo na italijansko šolo, ker so bili prepričani, da bodo tam lahko imeli boljše učne uspehe, glede na to, da je njihov materni jezik italijanski. Ocenjujem, da je taka odločitev predvsem pri nekaterih dijakih nižje srednje šole zelo zrela. S tem v zvezi pa gre poudariti, da v duhu t.i. »dekriminalizacije« jezika, o kateri govori Marko Stabej, je na starših (ali na dijakih, glede na komaj omenjene primere) odločitev, kateri nivo jezikovne kompetence naj otrok doseže. Vse je odvisno od trenutka, ko bo zapustil slovensko šolo: pozabil ga bo, če se ob

koncu otroškega vrtca vpiše v italijansko osnovno šolo; pasivno bo obvladal jezik, če bo z osnovne prešel na italijansko nižjo srednjo šolo; ob koncu le-te bo dosegel osnovno jezikovno raven, ki mu bo omogočala preproste oblike pogovora. Če bo pa družina želela, da njihov otrok pride do temeljitejšega znanja, ki lahko preraste v pravo večkulturno osebnost, je nujno, da zaključi s šolanjem na slovenski višji srednji šoli.

Petič: prisotnost staršev, ki ne poznajo slovenščine, prinaša vrsto dvomov in težav. Samo po sebi umevno je, da imajo vsi starši pravico do razumevanja vsega, kar se v šoli dogaja. Zato je pri nas že utečena praksa, da se obvestila pišejo v obeh jezikih. Prav tako sta na raznih srečanjih in prireditvah vedno prisotna oba jezika. Druga pomembna pravica v šolskem življenju je pravica do izvolitve v zbornih organih, vendar tudi v tem primeru se težave pokažejo na rednih sejah, na katerih je potrebno vsakič določiti sporazumevalni jezik ali primerne oblike prostovoljnega prevajanja s strani učiteljev ali staršev samih. Včasih pride tudi do zelo nerodne situacije, ko nekateri starši skušajo to svojo pravico uveljaviti in so prepričani, da so šole s slovenskim učnim jezikom v resnici dvojezične. Kakšne so torej možne rešitve? Trenutno bi poleg zgoraj omenjene prakse lahko dodali dve ekstremni rešitvi: 1. (morda utopično) možnost najemanja tolmačev, 2. vrniti slovenski šoli značaj enojezične tudi pri komunikaciji z družinami, to kar recimo redno dela mednarodna (da se razumemo: angleška) šola. Lahko bi se tudi odločili za to drugo varianto, vendar se mi zdi, da bi v tem primeru prišlo do delne okrnitve večkulturne dimenzije slovenskih šol. In s tem že prehajamo na naslednjo točko.

Šestič: Večkulturnost kot vrednota. Pavel Fonda zatrjuje, da smo bili „tržaški Slovenci vedno bikulturni, do prve svetovne vojne celo trikulturni“. In nadaljuje, da je med pozitivnimi aspekti manjšinstva prav gotovo multikulturnost (Pavel Fonda, Zamejstvo in matica pred izzivom multikulturnosti, Draga 1996). Taka je danes tudi naša šola (mislim na šolo pri Sv. Jakobu) na kateri se poleg običajnih jezikov poučuje tudi hrvaški jezik kot fakultativna dejavnost, ki jo financira ministrstvo za šolstvo Republike Hrvatske in ki je sad zgledega skoraj 10-letnega sodelovanja med šolo in Hrvatsko zajednico v Trstu. Pavel Fonda pravi tudi, da „ni manjšinska multikulturnost povsem v sozvočju z nobeno od obeh strani (ne italijanske ne slovenske, pripomba avtorja). To pa zato, ker v resnici nobena od obeh ni veliko zainteresirana za to, da bi s sosedi interagirala in vzpostavljala žive in plodne odnose. Multikulturnost ni popularna niti v Italiji niti v Sloveniji, zato jo mi s težavo doživljamo v obeh smereh.“ Vendar, kot smo že na začetku povedali, se je situacija v zadnjih desetih letih

krepko spremenila in je postala večkulturnost za mlajše družine prava vrednota. Marsikatera družina se odloča za slovensko šolo, ker je ta edina, ki se približuje nekemu modelu večkulturne šole, saj italijanska šola kljub številni prisotnosti tujih učencev ostaja vsekakor izrazito enojezična in enokulturna (naj kot primer povem kratko anekdoto: letos je na nekem sestanku bila prisotna tudi temnopolta mama bodočega učenca enega od naših otroških vrtcev, ki je sredi sestanka začela govoriti slovensko. Na koncu mi je v osebnem pogovoru zaupala, da si želi slovensko šolo, ker je le-ta edina večjezična in večkulturna v Trstu in ker edino tako lahko svojim otrokom nudi to, kar je sama v svojem življenju doživela. Pozna namreč dva senegalska jezika, živela je v Italiji in se do univerze šolala na italijanskih šolah, kjer se je naučila italijanščine, preselila se je v Francijo, se naučila francosko in sedaj se uči še slovensko, ker redno zahaja v Slovenijo in ima tam veliko prijateljev. To so nove ekstremne zgodbe). Vendar se ob tem sprašujem: ali je prav, da je samo slovenska šola nosilka te vrednote? Ali je prav, da pri širjenju večkulturne podobe Trsta plačuje danes najvišji davek prav slovenska šola? Slovenski učitelji brez ustrezne zunanje pomoči sami nosijo težko breme, ki ga malokdo priznava. Bi ne bilo morda bolj pošteno, da bi ta večkulturna dimenzija počasi začela prehajati tudi na italijanske šole? Morda so že zreli časi za drugačne rešitve, ki pa nujno potrebujejo ustrezna in pogumna zakonska določila tako v Italiji kot morda tudi v Sloveniji. Vendar bi bilo najprej nujno, da bi si kot civilna družba najprej razjasnili, kaj v teh spremenjenih razmerah slovenska šola sploh je. V mislih imam celo vrsto možnih posegov in sprememb, ki bi omogočili hitrejšo in bolj učinkovite odgovore na razna vprašanja. Naj nekatere naštejemo, pa čeprav se zavedam, da je glede na trenutne ekonomske razmere marsikaj utopičnega:

- možnost rednega poučevanja slovenskega jezika na italijanskih šolah od osnovne šole dalje;

- dodatno osebje na šolah s slovenskim učnim jezikom, za boljšo organizacijo nivojskega pouka;

- ustanovitev posebnega jezikovnega središča / laboratorija, ki bi služil kot opazovalnica razvoja slovenščine v Italiji, kot baza za zbiranje gradiva in učnih pripomočkov za učenje slovenskega jezika ter oblikovanje informativnega gradiva za neslovence, kot center za stalno strokovno izobraževanje učnega osebja, kot kraj, v katerem se skupaj s šolami oblikujejo jezikovni standardi, o katerih smo prej govorili in verjetno še marsikaj;

- organizacija lektorstva za slovenski jezik od osnovne šole dalje s pomočjo izkušenega osebja iz Slovenije;

- institucionalizirane oblike bivanja v Sloveniji med šolskim letom (naj kot primer dobre prakse navedem šolo Cirila Kosmača v Piranu ali bivanje v slovenskih

CŠOD, kar naše šole že redno koristijo);

nuditi učencem možnost rednega prehajanja slovenske meje ob spremstvu učnega osebja brez bolj ali manj zapletenih birokratskih postopkov.

Morda bi bilo v luči povedanega potrebno revidirati dogovor o sodelovanju med Italijo in Slovenijo in iskati sredstva, s katerimi bi omogočili napredovanje v znanju slovenskega jezika in utrjevanju večkulture podobe slovenskih šol v Italiji.

Zaključujem. Zavedam se, da je še veliko vprašanj, ob katerih bi se bili lahko zaustavili, npr.:
pogovorni jezik med učenci;

problem identitete;
prisotnost tujih državljanov in še marsikaj drugega.
A o vsem tem bo možnost poglobitve v kasnejši diskusiji.

Zelo sem vesel in se organizatorjem zahvaljujem, da se je Draga odločila, da se ponovno dotakne problema slovenskega šolstva v Italiji. Prepričan sem, da je to ugleden forum, ki lahko pripomore k pomembnim premikom v naši družbi, saj je za reševanje problemov, s katerimi se danes soočamo, nujna sinergija med vsem, kar je slovenskega v Italiji (med šolo, politiko, ekonomijo, kulturo, športom itd.) in med Slovenijo. Hvala lepa!

Vlasta Polojaz:

Najprej bi se rada zahvalila predsedniku Društva slovenskih izobražencev, gospodu Sergiju Pahorju in organizacijskemu odboru letošnje Drage za povabilo, potem pa Chairu te okrogle mize, prof. Marijanu Kravosu, da je pomislil name, ker se govori o manjšinski šoli, s katero dolgo časa nisem imela mnogih neposrednih stikov, potem ko sem jo končala obiskovati! Posredno sem dobivala nekaj informacij, ker sem kot pedopsihiatrinja in psihoanalitičarka bila konzultantka pri Slovenski psiho-pedagoški službi in tako vsaj deloma na tekočem o spremembah, ki so se dogajale v šolski populaciji, ampak takrat te spremembe niso bile tako masovne. Pred devetimi leti se je pa moj pristop do šole korenito spremenil, ker smo takrat na Skladu Libero in Zora Polojaz izvedeli, da se mora Večstopenjska šola pri sv. Jakobu (kamor sva s sestro hodili na šolanje polnih osem let) soočiti s posebno realnostjo, saj je večina učencev neslovenske narodnosti in ne obvlada slovenskega jezika. Stopili smo v stik z ravnateljem, prof. Kravosom, o katerem smo vedeli, da je sposoben in pozoren pedagog. Potrdil nam je, da se mora šolsko osebje stalno prilagajati temu kulturno raznolikemu okolju in skuša zato preusmeriti bodisi tradicionalni vzgojni pristop, kot tudi spremeniti osebna pričakovanja in notranjo naravnost, tako da vzpostavi z učenci dober odnos, ki sproži vedoželjnost in miselno ustvarjalnost. Poleg slovenske jezikovne in kulturne dediščine je n.pr. potrebno, da otroci občutijo, kako je njihova družinska narodnostna pripadnost priznana tudi v šoli. Težko je torej "istovetiti slovenske šole v mestnem jedru s kulturno-jezikovno pripadnostjo otrok, ki jih obiskujejo" (Lokar in Polojaz, 2008, 12).

Odločili smo se, da pobliže spoznamo, kaj se dogaja na šentjakobski šoli in smo tako začeli sodelovati z

nekaterimi projekti (naj omenim, da sta za Sklad poleg mene aktivno angažirani pri delu psihologinja Veronika Lokar in sociologinja Vera Oblak). Na to sodelovanje smo zelo ponosni, saj je do sedaj obrodilo kar nekaj uspešnega dela, kot n. pr. projekt Mozaik, ki sestoji iz dveh raziskav. Pri prvi je imela levji delež raziskovalka SLORlja Norina Bogatec, ki je izvedla statistično raziskavo z uporabo vprašalnika in predelavo rezultatov ter napisala poglobljeno študijo o "Učinkih večletnega okolja na osnovno šolanje" predstavljeno v publikaciji leta 2008 (uredniki N. Bogatec, M. Kravos in V. Lokar), v kateri je izpostavila nekatere temeljne hipoteze. Navedla bom seveda samo to, kar se neposredno povezuje z današnjo tematiko.

Znotraj manjšine se sprejema prisotnost otrok neslovenskega maternega jezika na slovenski šoli kot pozitiven znak vse boljših medkulturnih odnosov, širjenja slovenskega jezika ter kulture. Hkrati pa lahko pride

do zamenjave manjšinskega jezika z večinskim in do enako negativnega upadanja ravni znanja slovenščine, ugotavlja N. Bogatec. "Te nevarnosti se manjšinska šola in slovenski starši zavedajo in na pojav večetničnosti razredov različno reagirajo. Dogaja se, da se ravno zaradi občutka ogroženosti premalo izpostavlja jezikovne in kulturne razlike pri učencih. Prezira se, da je doživljanje jezikovne in narodne identitete različno pri otrocih slovenskega in italijanskega jezikovnega in kulturnega izvora." (Bogatec, 2008, 76-78).

V naslednji raziskavi projekta Mozaik, ki sta jo izvedli Veronika Lokar in Suzana Pertot v letih 2009-2010, so pa prišli na dan nekateri drugi aspekti, zaradi katerih imam občutek, da nas dogajanja prehitujejo, saj se situacija spreminja s takšno hitrostjo, da ji skoraj nismo kos. Morda se nekateri rezultati tako razlikujejo, ker druga raziskava ni bila kvantitativna, temveč kvalitativna. Slonela je namreč na srečanjih s starši, kjer so se ti svobodno pogovarjali o svojih otrocih, ki so takrat obiskovali slovenski vrtec, in na tematike, ki so prišle na dan. V starševski skupini so bile predstavljene različne etnične komponente: najštevilčnejši so bili starši otrok iz mešanih, slovensko-italijanskih zakonov, daleč najmanjša pa je bila prisotnost izključno slovenskih staršev. Odsotnost slovenskih staršev je seveda pomenljiv element, ki izstopa preko realnega dejstva, da so pri šentjakobski večstopenjski šoli slovenski starši krepka manjšina! Upam si torej izpostaviti nekatere hipoteze glede njihove odsotnosti:

a) slovenski starši menijo, da se jih debata o šoli ne tiče, saj so edini, ki imajo zares pravico do te šole, do slovenskega jezika in kulture; ostali bi si potemtakem prisvajali nekaj, kar jim ne pripada. Pojavlja se fantazem grabežljivosti in sicer strah, da nekdo odvzame drugemu nekaj, kar mu ne pripada, o čemer se pa ne govori. Pred tem fantazmom bi se starši branili tako, da se ne izpostavljajo, temveč da se vsakdo povleče v svoj "brlog".

b) glede na današnji globalizirani svet imajo morda slovenski starši druge cilje in ne vlagajo več svojih energij v prihodnost slovenske šole in v razvoj manjšinskega življenja. Prišlo bi torej do neke nasprotosti – ali ali- namesto povezovanja –in in- kjer osvajanje identitete, tudi narodne, pripelje do odprtosti do drugih.

Starši so se dotaknili mnogih argumentov, ustavila se bom pri tistih, ki se mi zdijo pomenljivi za našo debato. Med srečanja je izšlo, da imajo mnogi italijanski starši slovenske ali slovanske korenine, ki so bile še prisotne, n.pr. kot družinski pogovorni jezik pri starih starših, ali skrivoma celo pri njihovih starših. Skoraj nihče pa si ne postavi cilja, da bi se istočasno tudi sam učil slovenščine, kot da bi magično pričakoval, da si bo preko otroka kar prilastil znanje jezika. Za te starše jezik ni povezan z manjšinsko kulturo, ki je sploh ne upošteva-

jo, medtem ko priznavajo Sloveniji določeno kulturno raven. Zanimivo je, da imajo nekateri "čisti" italijanski starši drugačen pristop: pri teh prevladuje želja po spoznavanju realnosti in kulture manjšine, za katero menijo, da je sestavni del tržaškega prebivalstva.

Preden se spustim dalje pri razmišljanju o problemu identitete v našem prostoru, bom zelo sintetično povzela nekaj misli o tem s psihoanalitične perspektive.

Kot znano, se ni Sigmund Freud nikoli ukvarjal neposredno s problemom identitete. Ko je Freud odkrival svet nezavednega, t.j. proti koncu devetnajstega stoletja, je bilo z nacionalno identiteto povezanih toliko političnih problemov – pomislimo samo na posledice vstaj leta 1848 – da je vsakdanja previdnost svetovala, naj se človek izogiba takšnim argumentom. Freud je bil sicer hraber raziskovalec, kot je dokazal s svojim delom, ampak ga je ta aspekt osebnosti, kjer se notranji svet osebe tesno povezuje in razvija glede na okolje in na dražljaje, ki prihajajo iz zunanjega sveta, bolj malo zanimal. Čutil je potrebo, da raziskuje tisti svet, ki je bil ostal do takrat prikrit ali celo zanikan, to se pravi notranji, psihični nezavedni svet, medtem ko je imel zunanji svet, tako kot tudi zavedna komponenta osebe, družbeno priznana vso težo in važnost. Zanimivo je, da je v začetku tudi Freud postavil v ospredje realno plat, saj je bila njegova začetna teorija o seksualni travmi povezana z realnostjo: mislil in teoriziral je, da so bile histerične pacientke v otroških letih v resnici zapeljane od odraslih. Kot vemo, se je kasneje popolnoma odrekel tej teoriji, spoznal je važnost fantazmatičnega življenja in se posvetil odkrivanju samo notranjega sveta. Tako je prišel do nekaterih psihičnih procesov, ki so osnovne važnosti za razvoj otroka, kot n.pr. identifikacija in ponotranjenje nekaterih figur; kot so starši ali kasneje učitelji, in se je seveda posredno dotaknil tudi identitete.

Žal se je Freud s tako odločnim premikom v prid fantazmatičnemu odkrivanju odpovedal možnosti, da bi upošteval patogeni naboj realnosti, ki je tudi prisotna, saj so odrasli lahko zelo patološki do otroka. No, to so storili nekateri njegovi ožji in mlajši sodelavci – naj omenim samo Sandora Ferenczija – ki so morda čutili drugače vpliv časa, tisti Zeitgeist, ki nas od vedno tako pogojuje, da se ga pravzaprav sploh ne zavedamo, ker smo tako izrazito v njem vkleščeni.

Preskočila bom sedaj nekaj desetletij in pristala v Argentini, kjer je v 60 in 70 letih deloval José Bleger, psihoanalitik, ki se je ukvarjal med drugim tudi s problemi skupin in družbe. Bistveno se mi zdi, da je živel Bleger v Argentini, v prostrani deželi, kjer je prebivalstvo (z majhnimi izjemami kot je n.pr. narod domorodcev Guarany) priseljeno in je morda zato tako pozorno na problem identitete in na svoje korenine. Nekateri njegovi koncepti, ki se nanašajo na identiteto, se mi zdijo pomenljivi za današnje razmišljanje.

Bleger razlikuje v vsaki osebi in tudi v skupini dva tipa identitete, ki sta istočasno prisotna. Prvi sloni na sinkretični sociabilnosti, ki je simbiotična, drugi pa se razvija preko interakcijske sociabilnosti, torej preko odnosa, in privede do formacije zrele osebnosti. Ta dva tipa, ki ju razcep popolnoma ločuje, sta stalno prisotna v vsaki normalni osebi. Prvo identiteto Bleger imenuje identiteta pripadnosti, zanjo je značilno ustvarjanje odnosov, ki pa niso pravi odnosi, saj ne slonijo na razvoju individualne in diferencirane osebnosti. Na tem nivoju prevladuje namreč stapljanje, ni diskriminacije ali razlikovanja, zato pride do dvoumnosti.

Dvoumnost je to, kar ostane v zreli osebnosti od začetne primarne indiferenciacije, ki se nahaja v posebnem jedru in kamor spadajo n.pr. eksistenčne negotovosti, indiferenciacije, netočnosti, indefinicije. Vsaka oseba deponira dvoumnost v neki zunanji depozit. Tega lahko najde bodisi v neki osebnosti – kadar je to diktator, smo v primežu patologije – bodisi v drugih važnih figurah kot tudi v zakonih, normah, kulturi ali ideologiji, ki so osebi simbolično posebno pomembni. Posameznik ima z depozitom simbiotično vez odvisnosti, ki mu hkrati daje občutek gotovosti in pripadnosti. Preko razcepa je ta del ločen od ostalega dela osebnosti. Kadar nam zmanjka depozit, razcep propade in kar je bilo depozitirano, se vrne v naš ego. Vse to se vrši seveda po nezavednem procesu. Deloma se namreč lahko zavedamo pomena depozita samo, kadar ta propade in se nam travmatično povrne nazaj simbiotični elementi ter nam povzročijo razne klinične simptome kot paniko in zmedenost.

Kasneje dobimo v okolju nov depozit, ki nam zagotavlja novo pripadnost in prilagodljivost. V nekaterih zgodovinskih kontekstih, kot sta diktatura ali huda ekonomska kriza, postane dvoumnost prava psihična obramba, ki je lahko prehodna – dokler ne dobimo boljše obrambe – ali dokončna. To se zgodi n.pr. ko se prilagodimo diktaturi in se asimiliramo, ker se takrat prilagodimo in navadimo na karkoli in to se lahko zgodi bodisi travmatično bodisi preko tihega procesa (Amati Sas).

Kot primer naj nam bo Narodni dom, ki je bil, po mojem mnenju, depozit in to ne samo za slovansko prebivalstvo Trsta, ampak tudi za italijansko. Za vsako komponento ima seveda drugačen prizvok, ki pa je vedno del nezavednega. Strnjeno bi rekla, da je bil Narodni dom simbol avstrijskega Trsta: večetničnega, bogatega pristanišča v stalnem razvoju, tako gospodarskem kot kulturnem. Na zavednem nivoju je Narodni dom konkretno in simbolično predstavljal prisotnost slovanskega prebivalstva, njegovo pomembnost, razvoj, mogočnost, predvsem Slovencev, ki so bili najštevilčnejši. Na nezavedni ravni pa je morda nudil vsem prebivalcem gotovost z vzdrževanjem nekega status quo, kjer ni diferenciacije in ni diskriminacije, ki je bila

pa na zavedni ravni še kako prisotna! Požig je vse to uničil. In vsakdo se je moral ukvarjati s povratkom prej vskladiščene dvoumnosti in jo prenesti drugam, n. pr. v organizacijo TIGR ali v kakšno drugo inštitucijo, religijo itd. Za del prebivalstva pa je dvoumnost postala stalna obramba, ki je pripeljala do prilagojevanja diktaturi – z vpisom v fašistično strukturo – in do asimilacije.

Pri enem delu italijansko govorečega prebivalstva je dvoumnost še vedno prisotna, saj je požig zanikan v vsej svoji kompleksnosti. Tako je zavrt ravno proces, ki dovoljuje, preko emotivnega in racionalnega spoznavanja dogodka, da se vitalnost povrne in razvija in to seveda pogojuje celotno prebivalstvo.

Posameznik – in tudi skupina – reagira s strahom na novo izkušnjo, na nekaj neznanega, nedoločenega, kar je lahko strašno. Hannah Arendt razlikuje v tej reakciji tri momente. V prvem prepoznamo nevarnost in nam zazvoni alarm (pritok neslovenskih otrok na šolo); v naslednjem momentu pa banaliziramo, implicitno sprejemamo kar se dogaja, spremenimo to v puhlost in zanikamo, da je v tem novost (nič posebnega, število otrok je poraslo). V tej fazi, pravi S. Amati Sas, lahko pride do takšnega absurda, da se prilagodimo čemurkoli. V naslednjem, tretjem premiku, zmoremo znova prevzeti to, kar smo videli, zaznali in spoznali v začetku: sedaj se komaj prične napor razumevanja. Če se povrnemo k nam, predpostavljam in upam, da smo sedaj v tej fazi, kjer odkrivamo, da je nov priliv na šoli velik izziv, na katerega moramo odgovoriti delovno kot celotna manjšinska skupnost, ustvariti večpoklicno skupino ali več skupin, ne vem, o tem bo, upam, govora v debati.

Povrnimo se k Blegerju, ki trdi, da je skupina stalno v razvoju. Če se pa ta proces razvoja ustavi, potem se lahko sredstva, ki so prej služila temu, da se doseže neki cilj, prelevijo sama v cilj.

In da se s tem povežem na šolo:

slovenska šola je bila ustvarjena na tem ozemlju, ker je bil priznan obstoj slovenskega prebivalstva. Šola s slovenskim učnim jezikom je torej sredstvo, da se Slovenci izobražujejo v maternem jeziku, da si prisvajajo predvsem znanje in kulturo iz slovenskega prostora, da si tako lahko gradijo svojo narodno identiteto itd. Če pa šola iz sredstva postane cilj, ki služi samo temu, da obstaja, ker tako dokazuje, da manjšina še vedno obstaja, potem se je njen cilj – stalen razvoj manjšinske vitalnosti – izjalovil in preti ji propad, saj ne odgovarja več potrebam manjšinskega prebivalstva.

Nov izziv za manjšinsko šolo je seveda povezan s spremembo populacije v Trstu in posledično tudi šolske populacije, ne samo zaradi pritoka oseb, ki pripadajo različnim narodnostim in kulturam, ampak predvsem zaradi drugačnega odnosa, ki ga opažamo, vsaj površinsko, pri italijansko govorečih pripadnikih.

Že nekaj časa je govora o multikulturalnosti. Presene-

tilo pa me je, da se je o tem debatiralo na Dragi 1996. leta, ko je dr. Pavel Fonda predaval o "Zamejstvu in matični pred izzivom multikulturalnosti". Torej se je na Dragi o tem še vedno perečem problemu govorilo že pred 17 leti! Takrat je govornik podčrtal, da je multikulturalnost, ki naj bi bila manjšini "od vedno vraščena v njeno bistvo", prava obogatitev, ki lahko edina jamči stalni razvoj in prihodnost, saj je z borim obstojem manjšina obsojena na propad. Lahko se pa odpiramo multikulturalnosti, je poudaril govornik, če se narodnostna identiteta razvija in krepi, saj drugače manjšini preti nevarnost, da podleže odtujevanju in asimilaciji, kar je seveda oboje nesprejemljivo.

Fonda izpostavlja, da multikulturalnost ne pomeni zgolj poznavanje tujega jezika in kulture, ampak pravo doživljanje vsega tega, kar vključuje tudi običaje, navade, miselnost nekega naroda ali skupnosti in se poslužuje metafore vode in rib, ki lahko ponazarjajo različne etnične skupine živeče v istem okolju. Tako kot ribe, ki plavajo v morju, se hranijo in dobivajo potrebne življenjske prvine, zahvaljujoč se tudi drugim skupinam rib, ki jih ne potrebujejo ali celo izločajo, tudi etnična skupina mora črpati nove elemente preko interakcije iz zunanje okolja. Pri tem pa mora ohraniti, opominja Fonda, dinamično ravnovesje med sprejemanjem tujega in ohranjanjem lastne identitete, katera se stalno razvija.

Fonda omenja tudi odnos večincev do manjšine, oziroma zanikanje, ki ga večinci uporabljajo, kadar imajo opravka z manjšinci, saj jih sploh ne upoštevajo. Pravzaprav jih ne vidijo, ker zanje ne obstajajo. Če pa so, potem jih vidijo kot neizobražene divjake, ki opravljajo zaničevana dela, kaj šele da bi upoštevali njihovo kulturo.

Fondova razmišljanja so zelo zanimiva in še vedno aktualna! Zgodovinsko okolje, kot ga opisuje in kot si ga večkrat predstavljamo – tržaško široko večkulturno okolje, ki se razcveta pod habsburško monarhijo – je pa morda pri nas vseh zelo idealizirano in malo realistično, vsaj če prisluhnemo besedam tržaškega intelektualca Roberta Bazlena (Trst 1902–Milano 1965), ki je obiskoval tržaško nemško gimnazijo v istem času kot Vladimir Bartol. V nekem intervjuju o rodnem mestu Bazlen poda takšno ironično sliko o zaprti mentaliteti v tistih letih: "Italijani so imeli svojo Società Ginnastica, Nemci svoj Turnverein Eintracht, Slovenci svojega Sokola v sklopu Narodnega doma, vsi so prevračali svoje kozolce ter delali svoje upogibe in vsakdo za svoj politični ideal". Torej daleč od multikulture, vsakdo je gojil svoj zaprti vrtek!

Bartol v svojih spominih Mladost pri Sv. Ivanu omenja, da je bil pogovorni jezik med študenti tržaško narečje in tukaj se navežem na intervju, ki ga je Sergij Pahor podal za Novi glas, v katerem omenja, da je bila tudi na slovenskem liceju, kadar ga je obiskoval, v rabi tržaščina med študenti, ki so se pa seveda čutili Sloven-

ce. Ta zanimiv element nam morda pokazuje, da bi bilo lahko tržaško narečje del identitete pripadnosti, ki velja za prebivalce Trsta ne glede na njihovo nacionalnost.

Ne smemo namreč pozabiti, kako sta večina in manjšina med sabo povezani v stalnem dialektičnem procesu, saj ena garantira prisotnost druge, razvoj ene pogojuje rast druge. Vsi ti procesi seveda niso tako enostavni in imajo lahko razne pasti.

Da se povrnem na fantazem grabežljivosti, ki je po mojem mnenju prisoten tudi v Fondovi metafori o ribicah, plavajočih v morju multikulturalnosti. V naravi se namreč normalno dogaja, da se nekatere ribe hranijo z drugimi, manjšimi ribami, zatorej so ribice navadno plašne, predvsem pa zelo previdne!

In da preskočim v današnji čas, 17 let kasneje, se sprašujem: Kako to, da smo se v imenu multikulturalnosti prepustili navalu vpisnih neslovenskih otrok, ne da bi se vprašali kakšne posledice to prinese, kako naj bomo temu kos, kakšna sredstva bi bila lahko primerna itd.?

To je seveda vprašanje, ki gre preko omejene pedagoške kompetence šol, ampak zadeva bitnost manjšine in njene prihodnosti.

Fonda je v svojem referatu močno poudaril neizpodbitno važnost narodnostne identitete, brez katere nam preti asimilacija, kar se poveže z intervjujem Sergija Pahorja, ki trdi da "slovenska identiteta na šoli ne sme biti tabu." Strinjam se, seveda, ampak bojim se, da je že prav to.

Ampak zakaj smo tako nebojčno odkorakali v to smer, ki je zatajevanje bistva slovenske šole? Fonda omenja omalovaževanje in zaničevanje s strani večincev, ki smo ga doživeli v preteklosti, zanikanje manjšinske kulture itd.

Zgodilo pa se je, da so v zadnjem desetletju začeli masovno vpisovati italijansko govoreče otroke v slovensko šolo, zahvaljujoč se tudi dejstvu, da je postala Slovenija neodvisna država in celo del EU! No, morda smo se manjšinci začutili nenadoma prepoznani, sprejeti, ovrednoteni, postavljeni celo pred nemogoči izziv in sicer, da se otrok nauči jezika, ne da bi se starši zavzeli za isti cilj. Predvsem pa smo morda upali, da se je končala težavna in boleča nuja, da je treba stalno opominjati drugega, večinca, da smo, da smo tukaj vsidrani, da imamo pravico do tega in da tudi nekaj veljamo. Morda popuščamo, ker je lažje prepustiti se dvoumnosti, prilagoditi se okolju, ki nam ponuja utvaro, da ni razlike, v globalizaciji smo vsi enaki, naroda ni več in posledično tudi ne narodne identitete, zatorej ni važno, kaj si. Posledično lahko pride do tega, da sprejemamo kakršnekoli kompromise in da se prilagodimo čemurkoli, tudi tistim staršem, ki govorijo, da njihov otrok obiskuje "dvojezično šolo", saj slovenskih otrok praktično ni več in šole so odprte zahvaljujoč se pritoku italijansko govorečih otrok, ki torej govorijo italijansko.

Sara Brezigar:

Zahvaljujem se organizatorjem za povabilo in upam, da bo moj prispevek pripomogel k živahnih razpravi.

V svojem prispevku bom predstavila nekaj dognanj in razmišljanj, ki so nastala ob izvajanju in kot rezultat raziskave "Evalvacija stanja in razvojne perspektive slovenske narodne manjšine v Italiji". Gre za raziskavo, ki smo jo na Inštitutu za narodnostna vprašanja končali pred nekaj meseci, trajala pa je z vmesnim premorom skoraj tri leta. Namen raziskave je bil raziskati stanje slovenske manjšine na več področjih – na področju šolstva, jezika, medijev, kulture, politične in ekonomske participacije – in razmisliti o razvojnih priložnostih te skupnosti. V tem prispevku se bom osredotočila zgolj na področje šolstva, ključni izsledki na drugih področjih pa bodo predstavljeni zamejski javnosti čez mesec dni.

Vendar preden predstavim izsledke raziskave, ki nam bodo služili kot izhodišče za razpravo, bi rada pojasnila še naslednje: raziskava, na kateri temelji ta prispevek, sodi med t.i. kvalitativne raziskave. Gre za obsežno raziskavo, pri kateri smo zbrali mnenja, percepcije, vtise in razmišljanja intervjuvancev o stanju in razvojnih perspektivah slovenske manjšine. Raziskava pa ne ponuja statističnih podatkov, na osnovi katerih lahko mnenja, vtise in razmišljanja intervjuvancev enostavno pospoločimo na celotno populacijo slovenske narodne manjšine. Kar bom torej v nadaljevanju predstavila, so zgolj mnenja posameznikov, ki jih lahko uporabimo kot izhodišče za razmislek in za razpravo o slovenskem šolstvu v Italiji.

Na področju šolstva lahko pri slovenski manjšini v Italiji v zadnjem desetletju opazimo dva pomembna trenda: prvič, izrazito povečanje deleža otrok iz neslovenskih družin v šolah s slovenskim učnim jezikom, kar že vsaj dve desetletji poglobljeno in celovito spremljajo raziskovalci Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu; in drugič, vključevanje slovenščine v učne programe šol z italijanskim učnim jezikom. Oba trenda odpirata celo vrsto vprašanj o razmerju med slovenskim jezikom in šolo, o vlogi in položaju slovenskega jezika v šoli in o tem, komu je šola s slovenskim učnim jezikom sploh namenjena in kakšen je njen cilj.

Oba trenda sta odraz časa, v katerem živimo; časa, v katerem nam integracijski procesi in mobilnost prebivalstva onemogočajo, da bi zamejsko stvarnost opredeljevali kot stvarnost dveh (ali tudi več) skupnosti, ki živita(jo) vzporedno, druga ob drugi, z bolj ali manj intenzivnimi medsebojnimi stiki. Prav trendi na področju šolstva neizpodbitno dokazujejo, da se soočamo z neko novo stvarnostjo, kjer slovenska in italijanska sku-

pnost vse manj živita v sožitju druga ob drugi, in se vse bolj prepletata. Širi se namreč krog ljudi, ki bodisi živijo nekje "med" slovensko in italijansko (ali katero drugo) skupnostjo bodisi se kot Slovenci razlikujejo od naše klasične predstave zavednega zamejskega Slovenca. Takšni družbeni procesi pa predstavljajo za vsako manjšinsko skupnost še poseben izziv.

Manjšinska skupnost z vsako generacijo izgubi nekaj pripadnikov zaradi asimilacije, izseljevanja, mešanih zakonov, ipd. Dolgoročno je tako obsojena na propad ali izumrtje, če teh "izgubljenih" pripadnikov ne zmore na primeren način nadomestiti z "novimi" člani skupnosti. Krog ljudi, ki živi "med" slovensko in italijansko skupnostjo, ki kaže neko zanimanje za slovensko skupnost ali ki se poskuša približati slovenski skupnosti, je prav gotovo eden, če že ne kar ključni vir, iz katerega se lahko napaja naša skupnost. To je isti krog ljudi, ki ga v šolah s slovenskim učnim jezikom zaznavamo kot "otroci iz neslovenskih družin" in v katerega bi osebno umestila tudi otroke iz neslovenskih družin, ki se odločijo za učenje slovenščine na šolah z italijanskim učnim jezikom. Ta krog ljudi predstavlja za slovensko manjšino neko novo priložnost. To so potencialni člani naše jezikovne skupnosti. Ob tem bi rada poudarila, da je tu govora o jezikovni skupnosti, ne o narodni skupnosti. Gre torej zgolj za priložnost, da pridobivamo govorce slovenskega jezika. Kako se bo identiteta teh govorcev kasneje spreminjala, je seveda drugo in kompleksnejše vprašanje. Morda se bodo nekateri izmed njih z usvajanjem slovenskega jezika in kulture približali naši skupnosti, morda celo vanjo vključili. Mogoče bodo nekateri izmed njih vpisali otroke v šolo s slovenskim učnim jezikom, drugi se bodo poročili s Slovencem, spet tretji bodo obiskovali slovenske kulturne prireditve in otro-

ke vključili v slovenska športna društva. Vse to pa bo verjetno vplivalo na njihovo (narodno) identiteto in (še bolj verjetno na narodno) identiteto njihovih otrok.

Želim torej poudariti, da ta krog ljudi predstavlja nek potencial za našo jezikovno skupnost in da je trud za ohranjanje (in obnavljanje) naše jezikovne skupnosti prvi korak v boju zoper krčenje in propad manjšinske narodne skupnosti. Ob tem se moramo zavedati, da je šola tisto ključno sredstvo, s katerim lahko ta krog ljudi privabimo in vključimo v našo jezikovno skupnost ali pa se tej priložnosti odpovemo.

Pri načrtovanju raziskave sem na osnovi svojega predhodnega poznavanja stanja slovenske manjšine v Italiji pričakovala, da bodo imeli intervjuvanci precej različna stališča glede vključevanja neslovenskih otrok v šolo s slovenskim učnim jezikom. Vendar analiza intervjujev je pokazala drugačno, zame celo presenetljivo sliko. Različna stališča do tega pojava so imela zgolj neko ideološko, teoretično, včasih celo načelno vrednost. V nekaterih primerih sem imela celo občutek, da bi jo lahko označila celo kot neko kozmetično vrednost. Na praktični ravni so imeli namreč intervjuvanci popolnoma enako mnenje o tem, kaj je temeljna težava šole s slovenskim učnim jezikom in kakšno rešitev pričakujejo. To mnenje je najbolje ubesedil eden izmed intervjuvancev, rekoč: "Kdor vpiše otroka v slovensko šolo, pričakuje, da bo ob končaju šolanja ta otrok znal slovensko. To pričakujejo starši slovenske narodnosti in tudi starši drugih narodnosti." Intervjuvanci so imeli zelo podobna mnenja tudi o tem, da tega pričakovanja šola s slovenskim učnim jezikom v tem trenutku ne uresničuje ali vsaj ne uresničuje v zadostni meri.¹

Ko sem se pri raziskovanju soočila s trditvami, da otroci ne znajo dovolj slovensko in da poučevanje slovenščine v šoli ni na dovolj visokem nivoju, me je zanimalo, kaj natančno s tem mislijo intervjuvanci - predvsem starši, vendar tudi kulturniki, športniki, vzgojitelji in šolniki. Prosila sem jih torej, naj navedejo nekaj konkretnih primerov. Da bi tudi vi lažje razumeli, kako so intervjuvanci opredeljevali merilo dobrega znanja slovenščine, jih bom nekaj tudi navedla. Eden izmed šolnikov je npr. razlagal, da je dijake iz srednje šole prve stopnje peljal v Ljubljano na izlet in da se dijaki v Ljubljani "niso znašli": niso znali komunicirati z ljudmi, niso

razumeli jedilnih listov v restavraciji in so imeli težave že pri komunikaciji z ljudmi na cesti, ko so jih npr. prosili za navodila. Učiteljica v osnovni šoli je razložila, da ne uporablja več delovnih zvezkov, ki jih uporabljajo v šolah v Sloveniji, ker so pretežki in jih otroci ne razumejo, čeprav so podobne delovne zvezke pred 20 leti otroci v osnovni šoli razumeli in uporabljali. Presenetljiv je bil tudi primer očeta, ki je pojasnil, kako je potekalo vpisovanje hčerke v srednjo šolo druge stopnje. Ko je hčerka izbrala šolo, v katero se je želela vpisati, je oče preveril, kakšno je stanje na izbrani šoli na področju poučevanja slovenščine. Ker ni bil zadovoljen s prejetimi informacijami, je hčerko preglasil in jo vpisal na drugo šolo, rekoč: "Če že greš v slovensko šolo, pričakujem, da boš na koncu znala slovensko. Kamor se ti želiš vpisati, tega ne boš znala, zato boš šla na drugo šolo." Zelo jasen je tudi primer intervjuvanke, ki je večjo skupino dijakov napotila v slovensko nakupovalno središče s seznamom stvari, ki naj jih tam kupijo. Na takšen način je hotela ne le preveriti njihovo znanje slovenščine, temveč predvsem doseči, da sami ozavestijo, v kolikšni meri sploh znajo slovensko. Intervjuvanke je poročala, da so dijaki iskali cvetačo v cvetličarni, salonarje v trgovini s pohištvo in, ko jim je naročila, naj poiščejo najmanjše možno stanovanje, so po oglasniku iskali apartma. Intervjuvanke ni pričakovala, da bodo iskali garsonjero. Pričakovala je, da bodo iskali enosobno stanovanje. Negativno je bila torej presenečena, ko je ugotovila, da so iskali apartma (appartamento, v skladu s dobesednim prevodom iz italijanščine). Navedla sem zgolj nekaj primerov, da si lahko ustvarite občutek, kam intervjuvanci postavljajo merilo in s čim niso zadovoljni.

Ob izvajanju teh intervjujev se mi je porajalo vprašanje, ki si ga zdaj verjetno postavljate tudi vi: ali je upad znanja slovenščine na šolah s slovenskim učnim jezikom zaradi vključevanja vse več otrok iz neslovenskih družin neizogiben? Pri iskanju odgovora na to vprašanje bi vam rada ponudila v razmislek dva primera, kako se s takšnim izzivom spopadajo pri nekaterih drugih jezikovnih in narodnih skupnostih v tujini.

Prvi primer, ki bi ga rada opisala, je primer družine, ki živi na Irskem, v okolici Dublina. Gre za angleško družino, ki se je preselila na irsko podeželje. Starša sta Angleža, imata tri otroke, doma govorijo samo in izključno angleško. Oba starejša otroka hodita v šolo z angleškim učnim jezikom, najmlajšega pa sta starša vpisala v šolo z irščino kot učnim jezikom. Čeprav nihče v družini ni poznal irščine, se starši niso odločili niti za angleško šolo niti za dvojezično šolo. Najmlajši sin se torej uči irščine v šoli, dejansko nima nobene podpore v okolju ali pri starših in je vseeno pri tem študiju uspešen.

Drugi primer, ki bi vam ga rada opisala, je primer nemške šole na Danskem. Ob dansko-nemški meji živi dve manjšini: številnejša danska manjšina v Nem-

¹ Na tem mestu je morda pomembno, da poudarim, da je tu govora o šoli kot o sistemu. Intervjuvanci so večkrat izpostavili, da obstajajo posamezni učitelji in ravnatelji ali posamezne šole, kjer je dober učni kader, ki se dobro spopada s temi izzivi. Vendar šola s slovenskim učnim jezikom v Italiji kot sistem po njihovem mnenju ne izpolnjuje pričakovanja, da se otrok, ki se vpiše v to šolo, do konca šolanja nauči slovenskega jezika. Intervjuvanci so nadalje izpostavili, da v posameznih primerih šola zdrsnje v past dvojezičnega poučevanja ali poučevanja v italijanskemu jeziku, ker enostavno ni kos izzivu, s katerim se sooča.

čiji in manj številna nemška manjšina na Danskem. Gre torej za obmejno situacijo, ki je precej podobna in primerljiva s slovensko-italijanskim obmejnim območjem. Na Danskem imajo šolo z nemškim učnim jezikom. Nemška šola ima pri sprejemanju otrok, ki ne poznajo nemščine, zelo jasne standarde. V šolo sprejmejo vsakega otroka, tudi takega, ki ne zna niti ene besede nemščine. V enem letu tega otroka naučijo nemščine do te mere, da lahko brez težav napreduje v šoli. To je tudi mejnik, o katerem se dogovorijo s starši. Če otroka v enem letu ne uspejo pripeljati do nivoja, da bo nemščino dovolj obvladal, da se bo lahko v tem okolju z vrstniki enakovredno izraževal, potem ta otrok ne more več nadaljevati študija na tej šoli.

Na osnovi teh in drugih primerov menim, da je mogoče tudi otroka večinskega porekla, ki manjšinskega jezika ne pozna in ga v domačem okolju ne uporablja, dobro naučiti manjšinskega jezika. Vprašanje torej ni, ali se da uspešno rešiti težavo, s katero se soočamo pri poučevanju slovenščine na šolah s slovenskim učnim jezikom. Zdi se mi, da vprašanje je le, kako jo premostiti. Torej: da se, saj očitno druge šole s podobnimi težavami to že počnejo. Vprašanje je torej zgolj – kako?

Izhodišče za razmislek, kako se uspešno soočiti s to težavo, pa nam ponuja eden izmed intervjuvancev, ki je na vprašanje, ali se otroci naučijo slovenskega jezika, odvrnil takole: "Tega naša šola ne zagotavlja. /.../ da bi otrok, ko konča slovensko šolo, znal slovenski jezik. /.../ Bodisi, ker [šola, op. avtorice] ne zna ali ne zmore /.../ Z drugimi besedami, če bi bila šola to sposobna sama narediti, bi že naredila. Če ni do sedaj, ali je smiselno pričakovati, da bo v prihodnosti?"

Intervjuvančevo vprašanje je več kot zgolj retorično in zahteva jasen in konkreten odgovor. Osebno menim, da se šola s slovenskim učnim jezikom sama ne zmore spopasti s tem izzivom. Trend, s katerim se namreč sooča šola, ni omejen zgolj na šolo, temveč gre za izziv, s katerim se sooča celotna manjšina. Ne gre torej za "problem šole", temveč za "problem manjšine". Poleg tega je treba tudi ozavestiti, da posledic zaradi nezmožnosti šole, da se sama uspešno sooči s tem izzivom, ne nosi zgolj šola, temveč celotna manjšina. Ko to ozavestimo, nam postane jasno, da mora slovenska manjšina pristopiti k temu vprašanju strateško, z nekim celovitim pristopom.

V predhodnem prispevku je profesor Kravos predstavil idejo o jezikovnem laboratoriju, v katerem bi lahko zbirali in si izmenjevali določene didaktične pripomočke in ki bi bil pristojen tudi za postavljanje določenih jezikovnih standardov. Če si izposodim njegov predlog in ga nekoliko razširim, bi moja opažanja strnila takole: šola s slovenskim učnim jezikom v Italiji nujno potrebuje (manjšinski) institucionalni okvir. Naj vam to svoje prepričanje pojasnim s primerom: večina jezikov-

nih in narodnih manjšin se v večji ali manjši meri sooča s podobnimi težavami. Večina izmed njih se sooča tudi z vprašanjem, kako nuditi otroku, pripadniku večinske skupnosti, podporo in pomoč, ko se vključi v šolo z manjšinskim učnim jezikom. Valižani npr. poskušajo takšne težave preprečiti že ob rojstvu otrok. Že v porodnišnici delijo mamicam brošure, v katerih vabijo njihove otroke k vpisu v šolo z valižanskim učnim jezikom in obenem mamice tudi nagovarjajo, naj se same udeležijo tečajev valižanščine. Tudi ob vpisu otrok v šolo pozivajo starše, naj se vpišejo na tečaj valižanščine, da bodo na tak način tudi oni razumeli, kaj se dogaja v šoli, da bodo lažje sledili otroku in spremljali njegov razvoj.

Takšni in podobni pristopi, ki bi lahko pomagali pri reševanju izzivov in težav, s katerimi se sooča šola s slovenskim učnim jezikom, pa so možni zgolj in le v primeru, da obstaja ustrezen institucionalni okvir. Če bi želela npr. manjšina uporabiti predstavljeno dobro prakso Valižanov, bi morala pripraviti brošuro in predvsem zagotoviti njeno distribucijo. Nepojmljivo je, da bi vsak učitelj ali ravnatelj to počel sam, na lastno pest. Če bi pa skupnost imela na področju šolstva nek institucionalni okvir, bi bil tak podvig relativno enostaven. Če na zadevo pogledamo nekoliko širše in mimo pravkar omenjenega valižanskega primera, bi nam ustrezen institucionalni okvir omogočil, da poiščemo načine, kako bi lahko sistemsko reševali težave, s katerimi se soočajo šole, in dobre prakse ene šole enostavno prenesli tudi na druge šole.

Pri izvajanju intervjujev sem namreč večkrat zaznala, da prepogosto pričakujemo, da je mogoče probleme šole s slovenskim učnim jezikom reševati z izboljševanjem učnega kadra, od katerega pričakujemo, da bo prosvetljen in maksimalno zavzet. Čeprav so intervjuvanci pohvalili posamezne učitelje in ravnatelje, je med učnim kadrom na slovenskih šolah tudi nekaj takih, ki zgolj hodijo v službo. Tako je pač v vsakem (večjem) sistemu. Rešitev torej ne gre iskati v nekaj prosvetljenih posameznikov. Poiskati moramo sistemsko rešitev in dati šolam neko podporo, tako da bo lahko tudi nek povprečen – ali celo podpovprečen – učitelj ali profesor še vedno zadovoljivo poučeval slovenski jezik ali v slovenskem jeziku.

Kaj si lahko od takšnega pristopa obetamo, je pojasnila ena izmed intervjuvank. Na šoli, ki jo obiskuje njena hči, imajo dvojezični jedilni list. Na italijanskem delu jedilnega lista je pisalo primo piatto in secondo piatto, na slovenskem pa prva jed in druga jed. Intervjuvanka je učiteljico opozorila, da se v slovenščini uporabljata izraza predjed in glavna jed ter da bi ob pravilni uporabi izrazov na jedilniku tudi otroci osvojili pravilne izraze. Jedilnike so po intervjuvankinem priporočilu popravili. Vendar intervjuvanka poudarja naslednje: kot ozaveščena in zavzeta mamica je dose-